

ФІЛОСОФІЯ ЯК ПОПЕЛЮШКА У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Володимир Возняк – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, volim_s@ukr.net

Звернення до історії філософії, до текстів видатних філософів, на нашу думку, не буває недоречним у нелегкій справі осмислення непростих проблем сучасності. Виявляється, що багато з того, що хвилює нас у наші скрутні часи, ставало предметом осмислення «геніїв людського духу», як називав їх Гегель. Тому до їх суджень та роздумів нам варто прислуховуватись, адже вони «залишили нас величний скарб – скарб розумного пізнання» (знову Гегель).

Звернемося до мудрих висловлювань французького філософа Рене Декарта (1596 – 1650). Декарт у листі до французького перекладача свого твору «Засади філософії» пише: я довів би, що «філософія, оскільки вона простягається на все доступне для людського пізнання, одна тільки відрізняє нас від дикунів та варварів і що кожний народ тим більше є цивілізованим та освіченим, чим краще в ньому філософують; тому немає для держави більшого блага, ніж мати істинних філософів» [2].

Іншими словами, увага та повага до філософії та філософів, на думку Декарта, є справою честі держави. Якщо, звісно, держава дбає про благо, а не про доходи чиновної братії та лише про свій рейтинг у світових ЗМІ.

Те, що відбувається з філософією в університетах нашої країни, інакше ніж катастрофою назвати важко. Радикально скорочуються години на вивчення цього предмету, решта філософських дисциплін внесені в ранг «вибіркових». Ось у нашому університеті вже давно курс «Основи етики та естетики» знаходиться в групі «вибіркових дисциплін». Виходить так: майбутній педагог обирає, чи вивчати зміст таких категорій, як «добро», «зло», «совість», «честь», «гідність», «смісл життя», «прекрасне», «потворне», «піднесене», «низьке», «трагічне», «комічне», чи не вивчати. Звісно, жодний прослуханий курс з етики не зробить людину більш моральною, так само, як і курс з естетики не розвине естетичний смак. Але ж майбутній вчитель повинен орієнтуватись у змістові зазначених вище категорій, це – поза всіляким сумнівом. Кого ж тоді ми готуємо в стінах педагогічного університету? Те ж саме стосується таких дисциплін, як «Логіка», «Культурологія», «Релігієзнавство» та ін.

Прикрим є той факт, що тенденція до «щезання» кафедр філософії в університетах України набирає обертів. Причина – скорочення годин на вивчення предмету «Філософія», відповідно – скорочення кількості ставок. Ось у Волинському національному університеті

імені Лесі Українки вже давно немає кафедри філософії – поодинокі філософи, що ще залишились, були інтегровані в кафедру політології та публічного управління.

На нашу думку, скорочення годин на дисципліну «Філософія» є одним із достатньо негативних наслідків академічних свобод університетів: керівництво факультетів віддають перевагу дисциплінам кафедр фахової підготовки, не бажаючи зрозуміти важливість філософії як такої. Гору бере суто відомчий інтерес. Одна мудра людина у ХІХ столітті (О.І. Герцен) якось написала: «Не можна людину звільнити зовнішньо більше, ніж вона є вільною всередині себе». Зневага до філософії в університетах – наслідок відсутності належного рівня свободи «всередині себе», яка веде до сваволі.

Саме за таких умов повинна виявитись роль держави, яка зобов'язана була передбачити таке розгортання подій. Саме держава має стати на захист філософії в університетах, вказавши необхідний і достатній мінімум обов'язкових годин на вивчення цього важливого предмету. Це ж стосується і філософських дисциплін. Іншими словами, вина за жахливий стан з обсягом годин на вивчення філософії в кінцевому рахунку лежить на державних інституціях.

Навіщо філософія потрібна в університетах, що вона дає? Звернемось знову до Рене Декарта. Він писав, що пізнання того, що ми знаходимо за допомогою філософії, незрівняне з будь-яким задоволенням. «До того ж для скерування наших нравів і нашого життя ця наука більш необхідна, ніж користування очима для направлення наших кроків. Нерозумними є тварини, котрі повинні турбуватись тільки про своє тіло безперервно і бути зайнятими лише пошуками їжі для нього; для людини ж, головною частиною котрої є ум, на першому місці повинна стояти турбота про пошуки її істинної їжі – мудрості» [2]. Отже, філософія певним чином причетна для скерування наших нравів і всього нашого життя. Саме вона здатна забезпечувати потяг до мудрості, саме до неї, а не до «фахових компетентностей».

У своїй промові при відкритті читань в Берліні 22 жовтня 1818 року видатний німецький філософ Гегель сказав: «ми повинні піклуватись про те, щоб не вгасло і не загинуло найвище, чим може володіти людина, – самоусвідомлення своєї сутності» [1, с. 36]. Чи потрібно нам, щоб випускники нинішніх університетів увійшли у своє професійне життя без самоусвідомлення своєї людської сутності?

За висловлюванням Цицерона філософія постає *культурою душі*. К. Маркс називає філософію *душею культури*. Чи потрібне в наших університетах піклування про культуру душі студентів? Чи варто піклуватись про збереження самої душі культури в освітньому процесі? Особисто для мене (і моїх колег) ці запитання є відверто риторичними. Ставлення до філософії як до Попелюшки – це ганьба. І для держави, і для чиновницьких інституцій. Вони просто відверто демонструють свою недолугість. Однак чарівна фея тут, на жаль, не

допоможе, та й держава жодним чином «не тягне» ані на роль її, ані на роль принца. Філософія-Попелюшка сама собі чарівна фея – ось у чому секрет.

Наступні слова Гегеля з тієї ж промови хотілось, щоб почули, а почувши – глибоко замислились, а замислившись – прийняли до ретельного виконання керівники кожного університету нашої країни: «У тутешньому університеті... повинна знайти своє істинне місце і користуватись найбільшим піклуванням та наука, яка утворює центр усієї духовної культури, всіх наук і всілякої істини, тобто філософія» [1, с. 34– 35].

Я переконаний, що увага та повага до філософії є справою честі держави. Відповідно, неухвага і навіть зневага до філософії – реальне безчестя держави.

Список використаної літератури

1. Гегель Г.В.Ф. Енциклопедія філософських наук. Мала логіка. Вінниця, Глобус Пресс, 2016. 371 с.
2. Декарт Рене. Засади філософії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Засади_філософії

The article is devoted to the analysis of the place and role of philosophy in the current system of higher education in Ukraine, taking into account the catastrophic state of its teaching due to the radical reduction of academic time for its study. Philosophy departments are simply disappearing one after another in the structures of Ukrainian universities. However, Rene Descartes rightly argued that there is no greater good for the state than to have true philosophers. The article focuses on an adequate understanding of the meaning of philosophy as such in education with the involvement of the thoughts of Descartes and Hegel. It is argued that there is an urgent need to return philosophy to its truly high status, since its role in the formation of the ability to think and the development of a free integral personality is irreplaceable. It is philosophy that gives a person an understanding of his own essence, and this is the highest that a person can possess, it forms the center of all spiritual culture, all sciences and all kinds of truth, being at the same time the culture of the soul and the soul of culture; it provides a craving for wisdom. Disregard for the stated essence and role of philosophy will have serious negative consequences for Ukrainian society. Disregard for philosophy in pedagogical higher educational institutions seems extremely threatening, since under such conditions, future teachers will be helpless in understanding issues that concern the ultimate foundations of human existence in the world, and will transmit their incompetence to the next generation. However, there is little hope that the official governing structures, on which the fate of philosophy in universities depends, will finally recover and rise to understanding the real role and place of philosophy in education. The extremely alarming situation with philosophy and philosophical disciplines requires decisive measures that could change the existing and very dangerous situation. After all, it is about the worthy future of our state.

Keywords: higher education, philosophy, soul culture, culture of the soul, academic freedoms, state.